

**Тамакова Тетяна,**  
*завідувач лабораторії психологічних досліджень,  
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз  
Міністерства юстиції України*

**Невах Євгенія,**  
*судовий експерт лабораторії психологічних досліджень,  
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз  
Міністерства юстиції України*

## **НАБУТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК ПРОФІЛАКТИКА ВИГОРАННЯ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА-ПСИХОЛОГА**

Компетенція – це розуміння, обізнаність у певній сфері; коло повноважень. Бути компетентним означає володіти достатнім рівнем знань, умінь та навичок та мати право на їх застосування [4].

Компетенція – це визначення певної норми щодо набуття знань, умінь та навичок, яке свідчить про достатність напрацювань для правильного вирішення певного завдання; компетентність – надання оцінки щодо набуття (або недосягнення) цієї норми [2].

Компетенція судового експерта загалом та судового експерта-психолога зокрема може бути: процесуальна – права та обов'язки; наукова (або професійна) – обсяг спеціальних знань, якими повинен володіти експерт певної експертної спеціальності; індивідуальна – визначається за наявністю у експерта свідоцтва, виданого експертною кваліфікаційною комісією, про присвоєння йому кваліфікації судового експерта певної експертної спеціальності.

Також експертна компетенція поділяється на процесуальну (надану законом) та спеціальну (складається із знань, досвіду) [3, с. 21].

Компетентність – це якість, характеристика особи, яка дозволяє або надає право на вирішення певного кола питань, завдань, формування суджень та винесення рішень [2].

Із аналізу наукових визначень поняття «компетенція» можна прослідкувати основну тенденцію: розгляд поняття у його практичній спрямованості на діяльність (орієнтація на практику), ціннісну складову, постійне поєднання із процесом осмислення та вдосконалення (рефлексивна складова).

Експерт-психолог у своїй професійній діяльності стикається зі значним рівнем психоемоційного навантаження. Під час виконання експертних завдань судовий експерт керується такими принципами судово-експертної діяльності як законність, незалежність, об'єктивність, повнота дослідження. Дотримання принципів законності та незалежності забезпечується визначенням законом порядком призначення судового експерта, а принципів об'єктивності та повноти дослідження – такими компетенціями експерта як:

рівень професійних знань експерта (вміння працювати з діагностичним інструментарієм, інтерпретувати). Згідно з Інструкцією [1] про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, методів дослідження) належить до компетенції експерта (Пункт 1.4);

інтелектуальні здібності (високий ступінь узагальнення та системності,

аналізу, синтезу);

навички рефлексії як уміння усвідомлювати свої переживання та диференціювати їх;

особисті якості (наявність обмеженого переліку рис та якостей не робить із психолога судового експерта).

Характерною рисою експерта-психолога саме за судовою психологічною спеціалізацією є безпосередня взаємодія із громадянами як об'єктами досліджень, що потребує від спеціаліста певних навичок. Варто зауважити, що без розвитку та опори на особистісні компетенції фахівець з будь-якої спеціалізації зазнає вигорання, особливо в системі «людина-людина». Емоційне напруження, яке є супровідним фактором повсякденної діяльності, вказує на потребу в набутті необхідних особистісних компетенцій, на кшталт рефлексивності, знань про свої сильні і слабкі сторони та постійного самовдосконалення (орієнтації на розвиток власної особистості). Набуття напрацювань за цими компетенціями дозволить спеціалісту будь-якої сфери загалом і, зокрема, судовому експерту-психологу зберегти об'єктивність під час дослідження, не вкладати особисті емоційні переживання в ситуацію експертизи. Важливість набуття навичок рефлексивності пов'язана з існуванням психологічних феноменів, які впливають на якість дослідження, його об'єктивність та напрямок. Ідеться про ефект Пігмаліона (Розенталя), зокрема, коли гіпотези та очікування фахівця несвідомо впливають на перебіг дослідження та інтерпретацію його результатів, що призводить до упереджень та помилок, а також ігнорування об'єктивної дійсності.

Профілактика вигорання експерта-психолога забезпечується шляхом набуття особистісних компетенцій: активна участь у програмах з підвищення кваліфікації, семінарських заняттях, які дають можливість у професійному колі однодумців визначити ключові проблеми та знайти їх вирішення. Крім того, зниження рівня емоційного напруження дозволить запобігти процесу вигорання, завадити виснаженню та втомі здійснювати вплив на продуктивність професійної діяльності, а також запобігти надмірному психоемоційному навантаженню.

#### **Список використаних джерел:**

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>

2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 2008. № 3. С. 23–30. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6fdb218a-4c2d-4dc3-ac10-f4504780dedb/content>

3. Клименко Н.І. Судова експертологія: курс лекцій. Київ, 2007. 526 с.

4. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах) / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. Київ, 2006. Том 1, А–К. С. 874.